

ΨΥΧΑΡΗΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑ

81.

Ἡ παράδοσις κι ὁ λαός.

Ἀκούστε τώρα καὶ τὸ πρῶτον νόστιμο. Ἡ παράδοσις, πού λέγαμε, βάζει χαλινάκι ὡς καὶ στοῦ λαοῦ τὸ στόμα. Τοὺς τύπους πού ἀναφέραμε, τοὺς ξέρουμε καὶ μετὰ κατὰ λέξη -ου, τοὺς ξέρουμε μάλιστα καλλήτερα μετὰ -ου, δρόμου, Χάρου, Πύρου, παλιό-βρωμου, Μώρου, Τούρκου, Βράχου, Βλάχου, γδέου, Σουλιάνου, Ρούσιου, Νιμπεριάλου. Γιὰ τοῦτο ἡ κατάληξις -ο μετὰ κόπο μεγάλο θὰ νικήσῃ. Κοινὴ γλώσσα εἶναι τὸ -ου στὴ γενική. Ἔτσι τὸ γράφουμε κιόλας ὅσοι γράφουμε. Ἄς στοχαστοῦμε ὅμως κακὴν ὀνόματι ΚΥΡΙΟ πού τώρα τώρα νὰ βγῇκε στὴ μέση, πού νὰ μᾶς ἐρχεται σὲ σφοδρὴ ἀπαράλλαχτα ὅπως τοὺς ἤρθανε καὶ τοὺς παλιούς ὁ Ἰ-λας, ἡ Ἀδούστα, ἡ Χρυσάττα, δηλαδή πού νὰ μὴν τὸ συνήθισαμε πρῶτα μετὰ πατροπαράδοτην κατάληξιν ἀμέσως θάλλῃ καὶ θὰ πάρῃ τὴν κατάληξιν τὴν καινούρια. Τὸ -ου θὰ γίνῃ -ο. Κι ἀπὸ ἀκολουθῇ ἴσια ἴσια, μετὰ τὴ διαφορά πού τὸ ΚΥΡΙΟ ὀνόματι δὲν εἶναι νοσημένο, παρὰ συντάσσεται μετὰ τρόπον πού μᾶς εἶναι ἄγνωστος, καὶ ἔτσι πέφτει τὸ ἴδιο.

82.

Ἡ Ἑλένη τοῦ Μήτρου.

Ἡ καθαρίδουσα, καὶ νὰ πούμε τὴν ἀλήθειαν, ἡ κοινωνικὴ ἀνάγκη μᾶς ἐμαθε νὰ μεταφράζουμε τὰ γαλλικὰ Monsieur καὶ Madame, πού τὰ βάζουμε πρὶν ἀπὸ τὸν ὄνομα ἢ τὸ ἐπίθετον, ὡς ὑποθέσουμε, κύριος Μήτρος, κυρία Μήτρον, ἐνῶ στὴ γλώσσα τοῦ ὁ λαὸς θὰ σοῦ τὸ κάμῃ σκέττα ὁ Μήτρος, ἢ ὁ κύριος Μήτρος, ἢ Ἑλένη τοῦ Μήτρου ἢ κατὰ Ἑλένη, μάλιστα καὶ Μήτρον. Τῆς Ἑλένης τοῦ Μήτρου μήτε τὸ συλλογιστήκαμε νὰ τῆς χαλάσουμε τὴν κατάληξιν -ου τοῦ ἀνδρός τῆς. Μετὰ τὴν κυρία Μήτρον ἀλλάζει ὁλόκληρὴ ἡ δουλειά. Δὲν τὸ ξέρουμε ἀπὸ γεννησιμὸν μᾶς. Εἶναι μισὸ πρᾶμα, καὶ τόντις τὸ φτειάσαμε μισὸ ἀπὸ τὸ γαλλικὸ Monsieur, μισὸ ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τοῦ Μήτρου. Βγάλαμε ὅμως τὸ ἄρθρον τοῦ πού πηγαινέμε τὴ γενικήν Μήτρον, πού εἴτανε κιόλας ἓνα μαζί τῆς, ταίρι ταίρι τὰ δύο, ἄρθρον καὶ ὄνομα, ὅπως τὰ λέγαμε πρῶτα, δηλαδή Ἑλένη τοῦ Μήτρου ἀπόμεινε μιὰ ξερὴ ὀνομαστικὴ ἀσυνήθιστη στοὺς περισσότερους — κυρία — μετὰ μιὰ γενικήν Μήτρον, ἀσυνήθιστη καὶ τοῦτῃ χωρὶς ἄρθρον. ΝΙΟΦΕΡΜΕΝΟ τὸ σύμπλεγμα. Ἐνέργησε λοιπὸν ἀνεμπόδιστα ὁ νόμος, καὶ φυσικὰ μᾶς, ἀκολουθώντας τὴν ἀρχιγέννητη, ὡγύγια ὁρμή, ζακολουθώντας τὴν ἀπλοσύνην τοῦ φωνήεντος τῆς ὀνομαστικῆς στὸν ἐνικό, τὸ εἴπαμε κυρία Μήτρο. Βοηθήσανε πολὺ τὰ πρωτόκλιτα ἢ καὶ τριτόκλιτα — κυρία Χιώτη, κυρία Λαδᾶ, κυρία Εὐδὴ — πού μᾶς κουνουνίζουσαν τὸ φωνήεντο τῆς ὀνομαστικῆς πάντα καὶ πάντα στὴ γενική. Γιὰ τὸ νοιώθουμε περίφημα πὺς εἶναι γενική καὶ πὺς κυρία Μήτρο σημαίνει γυναίκα ἢ κόρη τοῦ Μήτρου. Γιὰ τοῦτο, διὲν λέμε μονάχα κυρία Μήτρο, κυρία Ἑλένη Μήτρο, μὰ καὶ νέντα σκέττα Ἑλένη Μή-

τρο. Τέτοια, φτάνει νὰ προσέξῃς καὶ θάκούσῃς ἀπὸ πείρα στὴν Πόλιν, στὴν Ἀθήναν, σὲ ὅλες τὶς πολιτείες. Περίεργον πού ἡ ἀπλοσύνη καὶ πάλαι ἀρχίζει ἀπὸ τὰ ΚΥΡΙΑ ὀνόματα.

83.

Βρῆκα τὸν μπελά μου.

Μὰ ἔξυπνη Γαλλίδα παρατήρησε μιὰ φορὰ πὺς δὲ μαθαίνει ποτὲ κανεὶς παρὰ ὅσα ξέρε. Οἱ n'arprend que ce qu'on sait. Ἦξερα τὰ γλωσσικά μας τὰ ἱστορικά ἐμαθα καὶ τὴν καινούρια μᾶς γενική μετὰ τὸ -Ο τῆς ὀνομαστικῆς. Ἡμερᾶ, ξέγνοιαστα, γλυκὰ γλυκὰ, τῶκα καὶ στὸν κατάλογο τοῦ ἄρθρου μου Ἐνωσις θὰ πῇ δύναμις, ἐκεῖ πού ἀναφερα τὶς κυρίες Ἀ. Ξένο καὶ Ἀ. Παπαμόσκο (κ. Νουμά, ἀρ. 132, σ. 3).

Ἀγρίεψε, μόλις πού τὸ πῆρε τὸ μάτι του, ἓνας φίλος μας — καὶ τί φίλος! Ἀπὸ τοὺς πρῶτος ξεσπαθωμένους γιὰ τὴ δημοτικὴν — καὶ ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀγαπημένους μου. Προσπαθῶ νὰ τὸν ἡσυχάσω. «Πιστέβει με σ' ἄφτά, τοῦ λέω, καὶ κατὰ ξέρω.» Τίποτις! Ἀπανωτὰ γράμματα. Τὸ φουστὸς καὶ δὲν κρύωνε. Θυμοί, σατυρες, εἰρωνείες, καὶ... μαθήματα. Ἰδοὺ καὶ ἓνα δυὸ. «Τὸ Ξένο τάκουσ' μοναχὰ στὰ ξένα ἀπὸ ἀθρόπους πού τ' ἀκούν τὸν ὄνομα σὲ ξένη γλώσσα. Ὁ κ. Ξένος ξένα λέγεται M. Xeno, καὶ ἡ γυναίκα του φυσικὰ ἡ Madame Xeno. Εἶναι ξενισμός καὶ μὴν παραξενέβεσαι, παρὰ γράφει Ἀννα Ξένου ξένισσα. Τὸ ἡ Ἀννα Ξένο δὲν ἔχει τίποτα νὰ κάνει, καμιά ἀνκλογία, μετὰ τὸ Μάρω, Μάρως κτλ. Χρειάζεται προσοχὴ νὰ μὴν ξενίζουμε καὶ ἔτσι ξυμίζουμε τὸν κόσμον. Θὰ μᾶς πῶν ξάνα.»... «Τὸ Ξένο εἶναι ξένο καὶ μὴν τὸ κουνᾶς. Ἀλλ. Monsieur Xeno Madame Xeno. Μὰ συλλογίσου, ὅρ' παιδί. Πὺς θέλεις ὁ λαὸς νὰ κάνει τὸ ἡ Ξένο; Ὅταν τὸ κάνει Ξένισσα ἢ Ξένισσα — ἢ τοῦ Ξένου. . . Γιὰ τὴν ἐσὺ μετὰ τὴ σακαράκα σου θέλεις νὰ τὴν κουτσουρίσεις; . . »... «Ὡς τόσο τὸ Ξένο εἶναι ξενώτατο. Σὴν κάνεις ταξίδι στὴν Ἑλλάδα, θὰν τὸ δεις. Ἐξὸν ἂν εἶναι ἀρβανίτικο. Γιὰ τὸ οἱ Ἀρβανίτες λένε τὸ γυναίκα κτλ. Κι ἔτσι καὶ τὸ Κυρία Ξένο.»

84.

«Ξενίζω».

Καθὼς σὲς εἶλεγα. Μιλεῖ ὁ φίλος μας ἀπαράλλαχτα ὅπως μιλοῦνε καὶ μερικοὶ δασκάλοι. Ξένη γλώσσα ἢ γλώσσα πού γράφω, καὶ νὰ πάω στὴν Ἑλλάδα. Παρατηρῶ μάλιστα καὶ κατὰ ἐπιχειρήματα πού μετὰ τὸ συμπάθειον μόνο δασκάλου τὰ βρίσκουνε, δηλαδή πὺς εἶναι ξενισμός ἢ κατάληξις -Ο. Ξενισμός, πᾶει νὰ πῇ ξένη ἐπίδρασις στὸ τυπικόν, πρᾶμα πρωτόκλουστο¹⁾. Γιὰ νὰ τὸ παραδεχθῇ κανεὶς, πρέπει νὰ παρατήρησῃ, νὰ πόδειξῃ καὶ ἄλλους τέτοιους ξενισμούς. Ἐδῶ χρειάζεται γενικὴ ματιά, ὅχι νὰ τὰ βλέπῃς τὰ πρᾶματα μονομερῶς. Μὰ δὲν εἶναι καὶ σωστὸ διόλου πὺς τὰ βωμάλεια δεφερόκλιτα μεταγράφονται γαλλικὰ μετὰ -ο. Κάποτες μετὰ -ο, κάποτες καὶ μετὰ -ος, M. Vlasto, καὶ M. Xénos, λοιπὸν καὶ Madame Xénos. Κ' ἴσια ἴσια ἔτσι γράφεται γαλλικὰ ἢ κ. Ξένο. Ἄς ὑποθέσουμε ὅμως, σὰν ἀγαπᾶτε, πὺς εἶναι γαλλισμός, πὺς τὸ πῆραμε ἀπὸ τοὺς τύπους πού γαλλικὰ μεταγράφηκαν μετὰ -Ο. Προσμένω τώρα νὰ μοῦ

1) Ὁ ξενισμός πού εἴπαμε πρῶτον ἀπάνω γιὰ τὸ Monsieur, Madame, δείχνει ἐπίδρασις στὸ συντακτικόν — καὶ εἶναι ἄλλο ζήτημα πού τὸ ξετάσαμε σὲς Γλωσσικὴς σημειωσούλες, Σὴν ὁ φίλος λάμπει (κ. Νουμά φυλ. 131, σελ. 2.)

πῆτε πὺς καὶ γιὰ τὴν ὁ γαλλισμός φανερώνεται στὸ θηλυκόν, ποτὲ ποτὲ τοῦ ὅμως στάρσενικόν; Γιὰ τὴν κυρία Ξένο καὶ γιὰ τὴν ὅχι ὁ κύριος Ξένο; Νὰ σὰς τὸ πῶ ἐγὼ τὸ γιὰ τὴν. Γιὰ τὴν στὰ πανηγύγια χρόνιαν ἢ λέξις νεανία, λ. γ., σήμαινε νύκτις καὶ εἴτανε τοῦ θηλυκοῦ λέγανε ἡ νύκτις σου, ἡ νύκτις μου, ὅπως λέμε ἡ ἀφεντιά σου, ἡ ἀφεντιά μου καὶ γιὰ τάρσενικόν. ἔτσι κόλλησε στὸ θηλυκόν νεανία τὸ νόημα τοῦ ἀρσενικοῦ. κόλλησε ἀμέσως καὶ τὸ τελικόν τὸ Σ τάρσενικόν καὶ ἡ νεανία ἐγένετο νεανίαΣ (κ. K. Brugmann, Gr. Gram., 1900, σ. 368). Καὶ σήμερις ἀκόμα, στὴν κοινὴ γλώσσα, ὀνομαστικὴ ἀρσενικὴ χωρὶς Σ δὲν ὑπάρχει! Μὰ ὑπάρχουνε καὶ προϋπάρχουνε γενικὲς τοῦ θηλυκοῦ πού τελειώνουν μετὰ τὸ φωνήεντο τῆς ὀνομαστικῆς. Λοιπὸν ἂν ἡ ξένη ἐπίδρασις ἔλλαξε τὴν θηλυκὴν ἀναντίλεχτα θὰ πῇ πὺς μπορούσε νὰ τὰλλάξῃ. ἂν ἡ ξένη ἐπίδρασις δὲν ἔλλαξε τάρσενικόν, θὰ πῇ ἀναντίλεχτα πὺς δὲν μπορούσε νὰ τὰλλάξῃ. Δηλαδή, τὸ ἓνα ἙΛΛΗΝΙΚΟ, ἐνῶ τὸ ἄλλο δὲν εἶναι!

84.

Γιὰ τὸ γράφω.

Ἰσως ὅμως καὶ πάλαι βρῆκα τὸν μπελά μου, ἐπειδὴ θὰ με ρωτήσῃτε γιὰ τὴν τάχα νὰ τὸ γράφω ἔτσι κυρία Ξένο μετὰ ο, ἀφοῦ εἶναι ἀρχιζέμενη ἀλλαγὴ, καὶ ἀφοῦ ὁ ἴδιος, πρῶτον ἀπάνω (κ. ἀρ. 33), δὲν ἤθελε νὰ παραδεχτοῦμε μιὰν ἀλλαγὴν πού ἀρχίζει. Μοῦ φαίνεται ὡστόσο πὺς δὲ μοιάζουνε τὰ δυὸ ἢ ἀλλαγὴ τῆς γενικῆς δὲν εἶναι καθαφτὸ ἀλλαγὴ πού ἀρχίζει, μὰ πού ζακολουθεῖ, ἀλλαγὴ πού ἀποτελεσμά τῆς εἶναι περισσώτερη ἁρμονία. Καλὸ λοιπὸν καὶ ἀπὸ τώρα νὰ παίρνουμε τύπους πού μπορεῖ κατόπι νὰ γενικεφτοῦνε. Τοὺς ἔχουμε σὰν ὁδηγούς στὴ στρατά ὅπου βαδίζουμε, σὰ στῆλες, ἀπὸ διάστημα σὲ διάστημα στημένες, σπάνιες ἀκόμη, πού μᾶς δείχνουνε τὸ δρόμον. Πολὺ σημαντικὸν κιόλας πού γλυτώνουμε ἀπὸ ἓνα δασκαλισμὸν δασκαλισμός ἢ κυρία Μήτρον, ὅτι καὶ ἂν πούμε. Τὸν νοιώσε ὁ κόσμος, διχῶς τόσες γραμματικὲς, καὶ τόσας ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον καὶ τὸ βωμάλεια.

Τόσια καὶ γώ. Ἰσως μάλιστα ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ σὰς ρωτήσω τώρα καὶ σὰς. Τὸ αἶσθημα τὸ δικό μου, τί τὸ κάνετε; Ἀφτὸ δὲ λογαριάζει; Μπορεῖ νὰ χῇ τὴν ἀξία του καὶ τὸ αἶσθημά μου.

85.

Ὁ κριτικὸς ὁ φανατισμός.

Μὰ τί σημαίνει; Δὲ θέλετε στὴ γενική ἓνα ο; Δὲ σὰς στρέγει; Μὴν τὸ βάζετε. Ὁ κόσμος δὲ θὰ χαλάσῃ. Φτάνει μονάχα, σὰ με βλέπετε νὰ βάζω ἐγὼ κατὰ τέτοιαν, νὰ μὴ σὰς πιάνουνε τὰ νέβρα σας, νὰ μὴ φωνάζετε πὺς δὲν ξέρω, πὺς ξενίζω καὶ πὺς ξυμίζω. Πολλὲς φορὲς δὲν καταλαβαίνετε καὶ θυμώνετε. Ὅχι καὶ γώ τοὺς λόγους μου. Νέχετε καὶ σὲς λίγη πίστη. Νὰ σὰς τὸ μολογήσω μάλιστα νέντα σκέττα, μ' ὅλο τὸ θάρρος; Τοὺς βαριόμαι τοὺς πολέμους ἀφτοῦς. Τοὺς σιγάθηκα. Μοῦ φαίνονται κάποτες καὶ ἀνυπόφοροι. Κουραστικὴ δυσπιστία. Μήπως καὶ δὲν ἔχουμε ἀρκετοὺς μπελάδες, ἀρκετοὺς ἀγῶνες μετὰ τοὺς ἀντίπαλους καὶ τοὺς ὀχτροὺς μᾶς; Πρέπει νὰ χῶμε καθεὶς τὸς καὶ μετὰ φίλους; Χίλια στόματα, πού λέει καὶ ὁ γέρος, νὰ μοῦ χάριζε ἡ φύσις, νὰ μοῦ χάριζε χίλιες ζωές, δὲ θὰ πρόφταινα, ὅλα νὰ σὰς τὰ ξεδιαλίσω ἀπὸ τὸ Α στὸ Ω, καθὼς τόκαμα σήμερον γιὰ τὸ ἐφημεριστὴν καὶ τὴν δέφετην κλίσιν. Καλὸ καμιά φορὰ νὰ με πιστέβετε καὶ ἔτσι.

«Ο φίλος μας, σάν τίμιος ἄνθρωπος πού εἶναι, ἔμα διαβάση ἀφτά, θά πῇ: «Ἀλήθεια! Δέν τὰ στοχάζεσθαι! Αἱ! Ἄς τὸ πῇ, σάν τύχη, καί χωρίς νά μωρολογῶ. Εἰδεμένη, ξέρετε τί παθαίνουμε; Ὁ ἕνας μέ τῇ δυσπιστίᾳ του, ὁ ἄλλος μέ τὸ νά μέ λήφω φανατικό, χασομεροῦμε. Φανατικό μέ λένε, γιατί προσπαθῶ νά βρῶ καί νά κολουθῶ τὸν κανόνα, δηλαδή τὸ μέτρο. Ἀφτός εἶναι φανατισμός ἐπιστημονικός, εἶναι ἀγιος, ἐθνικός εἶναι, ἀφοῦ δουλεύει γιὰ τὰ παιδιά. Ἐπειδὴ ὁμῶς ὁ κανόνας περνᾷ σέ μᾶς γιὰ ὑπερβολή, σάν ἀχαλίνωτοι καί ἀπολίτιστοι πού εἴμαστε ἀκόμη, τί γίνεσθαι τότε; Ἐνῶ προσπαθοῦμε τάχα νά ποφύγουμε τὰ ὑπερβολικά, τυχαίνει ὅλους διόλου τὸ ἐναντίο, ἀπὸ τὸν ἐφοκονόητο λόγο πού γραμματική δέν ἔχουμε, καί ἀμέσως τὸ παρακάνουμε, πότε στή δημοτική, παραδημοτικίζοντας, πότε στήν καθαρεύουσα, παραδασκαλίζοντας. Βάζουμε ἢ περιττοὺς δασκαλισμούς ἢ περιττὰ δημοτικά. Ἐλάτε, καὶ ἔτοιμος εἶμαι, νά συζητήσουμε μαζί γιὰ ὅτι θέλετε. Μὰ σέ μερικά ζητηματάκια τῆς γλωσσολογίας ἢ τῆς γραμματικῆς, πού εἶναι καί δουλειά μου μὴν παρασυζητοῦμε. Μὴ μοῦ λῆτε τουλάχιστο πὼς εἶμαι φανατικός, μὴ μοῦ λῆτε πὼς τὸ τάδε ἄξιαφνα δέν ὑπάρχει, πὼς τὸ τάδε εἶναι τοῦ κεφαλιοῦ μου. Εἶναι τῆς μελέτης μου καί τῆς πίστεως μου. Ἀφήστε μου καί λίγη ὥρα γιὰ τὴν ποίηση, γιὰ τὴν τέχνη, γιὰ τὴν φιλολογοῖα, πού ἡ λαχτάρα μου εἶναι κάτι νά κάμω καί γιὰ δάφνες, ὅσο ζῶ. Ἀχ! ἀκούτε με, ὅσο ζῶ, καί σείε. Ἀκούε με, Καρκαβίτσα, μὴν ἀπαρνίσαι τὸ φίλο, μὴν τὸν ἀπαρνίσαι τόσο ἐφκολα, ἐνῶ τὸν ἔχετε ἀκόμη. Κατόπι, σάν πεθάνω, θάρχετε στὸν τάφο μου νά κλαίτε καί νά μέ βωτάτε. «Ἀφτό, πὼς νά τὸ ποῦμε; Γιὰ ποῖο λόγο τὸ γράφεις ἐκεῖνο; Ποῖο εἶναι τὸ φρόνιμο, ποῖο τὸ ἐθνικό; Ποῦ εἶναι τὸ μέτρο; Ἀχ! ὁ κριτικός, ὁ φρόνιμος ὁ φανατισμός σου πού, πού εἶναι τώρα;»

I'

Ο ΝΑΟΣ

86.

«Ὅλοι μας ἕνα.

Τὰ γράφω ἀφτά καὶ ἴσως, ἐνῶ τὰ γράφω, στάζει κάνα δάκρυ ἀπὸ τὰ βλέφαρά μου. Ἴσως μετανοιῶν πού σὰς τάγραφα. Καί πάλε, παιδάκια μου χρυσά, πρέπει νά σὰς τὸ πῶ ἐκεῖνο πού σὰς ἔλεγα στὸν πρόλογο τὸ μικρὸ τῆς δεύτερης ἐκδόσεως τοῦ Ταξιδιοῦ μου. Μὴ θαρρῶτε πὼς ἔχω παράπονο κανένα. Διόλου. Ὅπως τόλγες ἄλλοτες ὁ μακαρίτης ὁ Καμπύσης, σέ ἄρθρο πού μέ χτυποῦσε κατακέφαλα, ἐμένα ἴσως νά μοῦ χροστοῦνε κάτι ὡς καί κείνοι πού μέ πολεμοῦνε. Μὰ ἐσεῖς μοῦ δώσατε καὶ ἕναν τίτλο μεγάλο. Μὲ κάματε σχολαρχή. Ἄς εἶναι τὸ λοιπὸν, ἀφοῦ ὀρίζετε. Νά σὰς πῶ τώρα καί γὼ πὼς κανένας σχολαρχῆς δέν ἀπόλαψε τὴν τύχη τῇ δικῇ μου. Οἱ περισσότεροι πεθαίνουν, ὅχι μόνο χωρίς νά δῶνε τὸν ἐνὸς αὐτοῦ ἀληθινόν, μὰ καί χωρίς νά δῶνε οὔτε ὁπαδόν, χωρίς νά νοιώσουν, ὅσο εἶναι στὸν κόσμον καὶ ἀγωνίζονται, στὰ στήθια κανενὸς τὴν ἀσβεστή πίστη πού καίει στὰ σωθικά τους. Ἐγὼ, πού μήτε γέρος ἀκόμα δέν εἶμαι, σέ πόσες ἀνθρώπινες ψυχῆς δέν τὴν ἔναψα τῇ φλόγᾳ τῆς Ἰδέας! Ἀφήστε πού δὲ λογαριάζονται πιά οἱ ὁπαδοί! Ἐγὼ ἔκαμα καί μαθητάδες πού ξεπερνῶνε τὸ δασκαλό τους. Μαθητάδες ἔκαμα καί νέους πολλοὺς πού κατόπι θά μᾶς ξεπεράσουν ὅλους. Καί γιὰ νά μὴ νομίζετε τάχα πὼς ἀπὸ ψέφτικη μετριο-

φροσύνη σὰς τὰ λῶ, νά σὰς τὸ πῶ καὶ ἄλλιως, μήτε μεγαλύτεροί μου, σὰ θέλετε, μὰ μήτε καί μικρότεροί μου ὅλοι μᾶς ἕνα, γιατί ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς πάντα σέ κάτι ξεπερνᾷ τὸν ἄλλο. Ἐγὼ τοὺς θαμάζω ἕναν ἕναν καί ποτὲ μοῦ δὲ ζουλέτω. Σέρω τί μοῦ λείπει καί δὲ μέ νοιάζει, ἐπειδὴ τὸ βρίσκω στὸ γείτονα μου. Φτάνει τὰ ὀνόματά τους νά σὰς ἀραδιάσω καί θά τὸ καταλάβετε συνατοῖ σας πὼς ἀδικα στεφάνια δέν τοὺς πλέκω. Τάξιζουμε πολλοὶ καί πολλοί. Μπορεῖ κανεὶς νομίζω ἡσυχος τῇ νύχτᾳ νά κοιμάται, ὅταν ὅλη τῇ μέρᾳ, στή στράτα πού βαδίζει, βλέπει νά τὸν ἀκολουθοῦνε ἄνθρωποι, πού ὀνομάζονται Ἀβάζος, Ἀνστασιαδης, Ἀντρεάδης, Α. Ἀστέρης, Βαρλέντης, Π. Βασιλικός, Βλαχογιάννης, Βέης, Βρυζάκης, Βουτιερδης, Ἀ. Γεωργιάδης, Γρυπάρης, Ν. Δόσιος, Ι. Δραγούνης, Ἐξαρχος, Ἀργύρης Ἐφταλιώτης—πού τοῦ τᾶψαλα δὲ καί χωριστὰ πῶ ἀπάνω, — Θεοτόκης, Καρκαβίτσας, Μαλακάσης, Μάνος, Μαρκέτης, Σ. Μενάρδος, Ραυᾶς, Ζ. Σίδερης, Ἡ. Στάβρος, Σταματιάδης, Στασινόπουλος, Ταγκόπουλος, Φιλίντας, Φυτίλης, Φωτιάδης, Χρηστοβασίλης. Ὁ καθένας ἀπ' αὐτούς—καί πού ὅλους νά τοὺς προφτάσω;—μέ τῇ βούλλᾳ τῆς πρωτοτυπίας σφράγισε τὰ γραφτά του, ἀρχίζοντας, ὅπως κάμαμε, ἀπὸ τὸ γλυκὸ μᾶς τὸν Ἀβάζο, πού ἴσως κανένας ἀπὸ μᾶς δέν τοῦ παραβγαίνει στήν ἀφέλεια καί τῇ δυνάμει τῆς πέννας. Ἀνοίξε δρόμον καὶνούριο, ὕστερις ἀπὸ τὸ Μαρκέτη πού μέ τὸ ὄφος τοῦ ἐκεῖνο τῆς ἀλάθευτης λογικῆς, μέ τὴν κυριολεξία του τῇ διαμαντένια, μᾶς ξετύλιξε ζητήματα τῆς ἐπιστήμης, ἑξάστερα καὶ ἀπλά, σὰ νά κουβέντιαζε μαζί μας. Αἱ! μέ ξέρετε καί γιὰ λιγάκι παράξενο. Θά ἤθελα πολὺ νά σὰς τοὺς πάρω ἕναν ἕναν, νά σὰς δειξῶ τὸ μαργαριτάρι πού λάμπει στὸ δαχτύλι τοῦ καθενός. Μὰ προτιμῶ νά σὰς ζητήσω τὴν ἄδεια, ἕνα λόγο νά σὰς πῶ καί γιὰ κάποιον πού δέν τὸν ἔβαλα πῶ ἀπάνω. Τί νά κάμω; Ἡ ἀδυναμία μου εἶναι ὁ Μποέμ! Ἀχ! ἐκεῖνο τὸ παιδί μέ τὰ δηγήματά του ἐκεῖνα! Τί ποίηση, τί πυρκαγιά, καί τί γλώσσα! Νά. Τὸ καμαρώνω πού μιὰ μέρα κατῶρθωσα νά ξυπνήσω στὰ σπλάχνα τοῦ τῇ ζωῇ.

87.

Τὸ ρουμάνι.

Πὼς ὁμῶς νά μὴν περηφανέβεται κανένας ὅταν τάξιῳθηκε νά δῇ μέ τὰ μάτια τοῦ ἕναν Πάλλη; Ἐνας Πάλλης καί φτάνει, μὰ τὸ ναί. Τοῦ φύλαξα θέση χωριστή. Θέση χωριστὴ ἔπιασε καί μοναχός του, χωρίς νά τοῦ τῇ φυλάξω εἴτανε στιγμὴ σημαντική γιὰ τὴν Ἰδέα, ἢ στιγμὴ ὅπου ὁ Πάλλης σήκωσε πόλεμον δικό του. Ἴσως δέν τὸ ξέρετε, μὰ ὅταν ὁ Πάλλης ἀποφάσισε νά δημοσιέψῃ σέ βιβλίο τὸ μεταφρασμένο τὸ Βαγγέλιο, ἔβαλα τὰ δυνατά μου νά τὸν πείσω καί νά μὴν τὸ κάμῃ. Ἐννοεῖται, προτοῦ τὸ δημοσιέψῃ στήν Ἀκρόπολη, τίποτα δέν τοῦ εἶπα, γιατί πού νά τὸ ὑποψιαστῶ πὼς γιὰ τέτοια μετάφραση θά γινότανε τέτοιο κακό, πὼς λεφτεριά στήν Ἑλλάδα δέν ὑπάρχει; Ἀμα κατάλαβα τί τρέχει, τὸν παρακάλεσα μέ πόνο καί μέ ζέση νά μὴν ξακολουθήσῃ, ὅχι γιατί φοβόμουνε τὸν πόλεμον, μὰ γιατί ἀπαρχῆς εἶπα νά μὴν ἀνακατάνουμε στὸ ζήτημα θρησκευτικόν. Δὲ μ' ἄκουσε ὁ Πάλλης καὶ εἶχε δίκιο. Μιὰ ἰδέα φανερώνει τὴν δυνάμει τῆς, ὅταν ἴσια ἴσια τὰ πράγματα παίρνουνε δρόμον πού μήτε τὸν ἐπρόβλεψε ὁ πρῶτος ἐργάτης. Ἄς ὑποθέσουμε ἔξαφνα στὸν κάμπο γέρικου πλατάνου κορμό. Νά πού μιὰ μέρα, λίγο διάστημα παρέκει, ἀπὸ τῇ βίτᾳ τοῦ δέντρου τῇ βαθειοχώματι, φυτρώνει ἀνεξάρτητος κορμός, ὁ κορμός ἀνεβαίνει, ὥσπου τὰ

κλαριά τὰ νιογέννητα νά ὑψωθοῦνε ἴσα μέ τὰ παλιά. Θά πῇ πὼς ἀρχινᾷ καί γίνεται ρουμάνι. Θά πῇ πὼς ὁ γεροπλάτανος δέν εἶναι πιά μόνος τοῦ στὸν κάμπο.

88.

Τί σημαίνει ἀρχηγός.

Ἀρχισε ὁμῶς τότες καὶ ὁ γεροπλάτανος νά σκαλεῖ. Ἀρχισε μάλιστα νά πορπατῇ! Θυμῆθηκα τὸ ῥητὸ πού συνηθίζεται στή Γαλλία: «Εἶμαι ἀρχηγός τους, λοιπὸν πρέπει νά τοὺς ἀκολουθῶ.» Ἐτσι καί στὰ Βαγγελικά, πῆγε μπροστὰ ὁ στρατιώτης, ἀκολούθησε ἀπὸ ἀνάγκη ὁ ἀρχηγός. Ἐσπαθώσα καί γὼ γιὰ τὸν Πάλλη, ἔν καί δέν εἴτανε τέτοιος πρὶν ὁ σκοπός μου. Ἐψαλα παντοῦ τὸν ἐπαῖνον τὸν Πάλλη. Καί πολὺ φρόνιμα φέρθηκα, γιατί σήμερις, ἔμα ξαναβγαίνει τὸ ζήτημα στή μέση, ἔμα οἱ φημερίδες χτυποῦνε καί βρίζουνε καί συκοφαντοῦνε, δὲ βάζουνε πιά μόνο τὸν ὄνομα μου, βάζουνε μαζί καί τὸν ὄνομα τοῦ Πάλλη. Ἀφτὸ σημαίνει τόσο μεγάλη πρόοδος τῆς Ἰδέας, πού μόλις τολμοῦσα νά τὸ προσμένω. Τώρα βλέπουμε ὀνόματα δύο: ἄθροισμα θά δοῦμε τρία. Καί τότες μέ τὸν Πάλλη καί μέ τὸν Ψυχάρη βάζουνε πιά καί τὸν Παλαμά. Θά βάζανε καί τὸν Καρκαβίτσα μέ μᾶς, ἔν ὁ Καρκαβίτσας δέν εἶχε πιάσει, νά προφυλαχτῇ, καί: κουβέντες μέ καί φημερίδες γράφους. Μὰ δὲ θά τοῦ χρησιμεύῃ καί δὲ θάρχησῃ νά μπῇ τέταρτος καὶ ὁ Καρκαβίτσας. Ἐπειτα ἔρχεται καὶ ἕνας πέμτος, ἕνας ἕκτος, ἕνας ἑβδομῶς, ἕνας δέκατος. Κοντέβουμε κιόλας νά τάπολάψουμε ἀφτό, γιατί στίς φημερίδες διαβάξω κάποτε, ἢ ὁ Ψυχάρης, ὁ Πάλλης, ὁ Παλαμάς, ὁ Βαρλέντης, ἢ ὁ Ψυχάρης, ὁ Φωτιάδης, ὁ Πάλλης, ὁ Παλαμάς, ὁ Χρηστοβασίλης, ὁ Βαρλέντης, ἢ ὁ Παλαμάς, ὁ Φωτιάδης, ὁ Ψυχάρης, ὁ Χρηστοβασίλης, ὁ Πάλλης, ὁ Ταγκόπουλος, ὁ Βαρλέντης. Δηλαδή, δὲ μᾶς ἀναφέρουνε κάθε φορά ὅλους μέ τὴν ἀράδα, μὰ ὁλοένα στίς κατὰρτες τοὺς βγαίνει στή μέση καὶ ἕνα ὄνομα καὶνούριο. Σὰ βγῇ καί δέκατο, τέλειωσε, δέν μπορεῖ. Αἰρεσιάρχης πιά τότες δέν ὑπάρχει, δέν ὑπάρχουνε αἰρεσιάρχιδες, ἀφοῦ ἡ αἵρεση βρίσκεται παντοῦθε, ἀφοῦ λέγεται θρησκεία. Τότες πιά θά ξετινάξω καί γὼ ἀπὸ τὸ σθεῖρον μου τὸν Ψυχάρη!). Τὰ ὀνόματά μας ὁλωνῶνε ξεχνιοῦνται. ἀφανίζονται τᾶτομα, καὶ ἀπομνύσκει, μονοζώντανη, μιὰ Ἰδέα.

89.

Ὁ Παλαμάς.

Μιὰ Ἰδέα! Καί περὶ γιὰ τὴν Ἰδέα μιλοῦμε καί πάλε, ἔχ! τί νά πῶ γιὰ κείνον πού τὸν ὄνομα τοῦ γλυκοτρεμῇ στήν καρδιά μου καί μοῦ φωτίζει τὸ νοῦ μέ ἀφάνταστο ρῶς, ἔδολο, καθαῖρο, ἀγνόν; Τί νά πῶ γιὰ κείνον πού τὸν ἐπὶ στοχάζομαι καί λιῶνω; Εἴτανε γνωστός, εἴτανε καὶ ἀναγνωρισμένος ὁ Παλαμάς προτοῦ ἀκουστῶ ἀκόμη. Ὁ Παλαμάς εἴτανε ὁ ἴδιος σχολαρχῆς. Ὁ Παλαμάς εἶχε κόμμα.

1) Ὑποχρέωση μεγάλη ἔχω τοῦ Παλαμά — μέσα σέ τόσες ἄλλες—πού εἶνα τοῦ ὥρατο ἄρθρου τοῦ Νουμά (κ. ἀρ. 140, 20 Μάρτη 1905), ὅπου βρῆκε τρόπο νά πῇ κάμποσα πρωτότυπα γιὰ τὸ ζήτημα, θυμῆθηκα συνάμα καὶ ἕνα γραμματάκι μου (τῆς 21 τοῦ Τρυγητῆ 1901). Τοῦ ἔλεγα πὼς «νὰ τὸ σκοτώσουμε τὸ μπόσικο ἀφτὸ τὸνομα, ψυχάρικη γλώσσα, ψυχάρικος καὶ ἄλλα τέτοια. Δέν ἔρω πρᾶμα πού νά θυμῶνω πῶ πολὺ.» (κ. Νουμά, ἀρ. 140, 20 Μάρτη, 1905, σ. 3, στ. 2, σημ. 1).

Τὸ κόμμα του μπορούσε μίρα τὴν ἡμέρα νὰ πολύνῃ. Ὁ Παλαμᾶς, κι ἀπὸ πεποίθησι τότες, ἀγαπούσε τὴ μισὴ γλώσσα. Μὴ τὸ δρόμο πού πήρανε τὰ πράματα, ἡ μισὴ γλώσσα κατάντησε νὰ σημαίνῃ ἀντιδημοτικισμό. Τὴν καθάρειδον νὰ τὴ διαφεντέβουνε, ἀμιχτὴ, ἀκέρια, φουσκωμένη, ἀττικὴ, ἔπεφτε δύσκολο. Καταφύγιον γενικόν, ἡ μισή. Ὅλο τᾶσκέρι, ὅλο τὸ κοπάδι τὸ «ἄβουλο» κι «ἀκόν», θὰ πῆγαινε ἀμέσως μὲ τὸν Παλαμᾶ. Φανταστέτε! Τί ποιητὴς! Τί πρόσωπο! Τί ἀρχηγός! Τί καμᾶρι!

89.

Συλλογιότανε...

Ὅχι! Ὁ Παλαμᾶς κλειδωθήκε στὴν κάμερή του καὶ τὸν πήρανε οἱ λογισμοί. Συλλογιότανε ὁ Παλαμᾶς. Ἡ μεγάλη συνείδησι γύρεβε τὴν ἀλήθεια. Ναί! ἀπίστευτο πρᾶμα, ἄχ! ὄχι μόνο στὴν Ἑλλάδα, μὰ παντοῦ, τὴν ἀλήθεια γύρεβε, τὴν ἀλήθεια, τὴν ἀλήθεια. Δόξα, κόμματα, φιλότιμο, τίποτα! Μῆτε ζηγιάζανε στὴν ζυγαριὰ τὴν ἀχάλαστη. Συλλογιότανε, γύρεβε ὁ Παλαμᾶς. Καὶ δὲ βγήκε ἀμέσως νὰ βοῇ, ἀφοῦ γύρεβε. Λίγο λίγο, μὲ τὴ σκέψη, μὲ τὴ σωστή του τὴν κρίσι, παραδεχότανε τὸ ἓνα, ἔπειτα τὸ ἄλλο, ἀγάγια, σὰν ἄνθρωπος πού τόντις ἔχει μάτια ἢ ψυχὴ του. Καὶ τί μπορεί νὰ τιμήσῃ περισσότερο ἓναν ἄντρα; Μὰ τί καθουμά; τῶρα καὶ μιλῶ γιὰ τιμὴ; Ποίημα εἶναι ἡ ζωὴ του, ποίημα πού ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη τόχει πλασμένο μὲ τὸ μάλαμα τοῦ ἡρώισμου. Ἴσως τὸ ξέροι τί τραλλὰ πού μὲ συνεπαίρνουνε καὶ οἱ στίχοι του καὶ τὰ πεζὰ του. Θέλω σήμερον νὰ τὰ ξεχάσω. Θέλω τὴν ψυχὴ του νὰ λατρεύω. Καὶ πῶς νὰ σᾶς τὴν πῶ τέτοια ψυχὴ; Καὶ μὲ τί νὰ τὴν παρομοιάσω; Καὶ τί νὰ βρῶ πού νὰ τὴν ἀξίζῃ; Ἀκούστε με κ' ἡ πέννα μου πρέμει, μόνο πού τὸ βάζω μὲ τὸ νοῦ μου. Καμιά μέρα, μπορεί, μὲ τὰ δάκρυα πού κι ἀπὸ τῶρα τὰ νοιώθω νὰ μοῦ βουρκώνουνε τὰ βλέφαρά μου, μπορεί, παιδιὰ, καμιά μέρα, νὰ σᾶς τὴν δηγηθῶ πῶς ἔζησε στὸν κόσμον ἡ θεοσώστρα Ἰδέα καὶ πῶς τὴν εἶδα, γιατί στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς μου, πού ἓνας σκοπὸς τὴν ἀπογεμίζει, μοῦ δόθηκε νὰ παντήσω πλάσματα γυναικῆσια πού πῶς καρδιόφραγγα δὲν ἔχει καὶ πού τὸν ἀγαπήσανε ἀμέσως, πού ἀμέσως τὸν καταλάβαινε τὸν ἅγιον τὸ σκοπὸ. Μπορεῖ, καμιά μέρα νὰ σᾶς τὸ δηγηθῶ πῶς θυσιάστηκε μιὰ Κόρη γιὰ τὴν Ἰδέα καὶ τὴν ἀποσάρκωσε ἀπὸ τότες. Βέβαια, κανένας δὲν ὑπάρχει πού νὰ φτάνῃ ὡς Ἐκείνη. Τόση ἀφέλεια καὶ τόσο μεγαλεῖο δὲ φαντάστηκα ποτέ μου σὲ πλάσμα ζωντανόν. Ἀπὸ τὴν ἀφέλεια κι ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἰδέας μοῦ φαίνεται πῶς βλέπω ἄδολη ἀποφεγγιὰ στὰ σπλάχνα τοῦ ποιητῆ μας. Ἀφέλεια καὶ μεγαλεῖο σὰν κι ἀφτόνε ποῖος ἄλλος ἔχει ἀπὸ μᾶς; Ἡ ψυχὴ μου, Κωστή, δὲν ἀξίζει τὴν ψυχὴ σου, καὶ τὸ νοῦ σου δὲν τὸν ἀξίζει ὁ νοῦς μου. Μὴν τὸ θαρρῆς, ἀγάπη μου, πῶς σὲ κολακίζω. Γιατί νὰ σὲ κολακίζω; Πίστεψέ με· ξέρω τὸν ἑαυτὸ μου, σὲ ξέρω καὶ σένα, ποιητὴ μου, ἥρωα τοῦ λογισμοῦ καὶ γλύκα τῆς καρδιάς.

89.

Ζῇ καὶ δὲν περνᾷ.

Ἡ καλοσύνη τῆς Ἰδέας, Παλαμᾶ μου, εἶναι

πού δὲν πεθαίνει. Ὁ τάφος τῆς εἶναι ζωή, κ' ἡ ζωὴ τῆς ἀθανάσια. Ὅλους ἡ ἀπέθαντη Κόρη μᾶς φωτίζει καὶ μᾶς ὁδηγᾷ. Θάρρουνε καὶ ἄλλοι κατόπι ἀπὸ μᾶς. Μήπως δὲν ἤρθανε κιόλας; Μήπως δὲ μοῦ τὸ φώναζες ὁ ἴδιος, μὲ τὴν ἀφέλεια ἐκείνη πού εἶναι ὁ ἡρώισμός σου ἑσένα; Ἴσως, μοῦ εἶπες μιὰ φορὰ, ἴσως ἀφτός εἶναι ὁ ποιητὴς πού προσμένουμε. Κι ἀλήθεια. οἱ στίχοι του οἱ ὠραῖοι μᾶς ἐρχόντανε στὴν Ἑλλάδα μ' ἓναν τίτλον μαγεφτικόν, ἓναν τίτλον πού μᾶς τοδεῖχνε θεοφάνερα, πού μᾶς τόταζε γλυκά, πῶς δὲ χάνεται ποτέ τὸ φῶς τῆς Ἰδέας, πῶς τὸ φῶς τῆς εἶναι φῶς ΤΗΣ ΖΩΗΣ. Ὁ Ἑρμονᾶς μᾶς τὸ προφήτεψε, ὁ Ἑρμονᾶς πού δὲν πλούτισε μονάχα τὴ γλώσσα, πού μαζὶ πλούτισε τὴν καρδιά μας, ἐπειδὴ καινούρια ὀνόματα βρῆκε γιὰ αἰσθήματα πού τὰ εἶχαμε, δίχως νὰ τὸ ξέρουμε ἀπατοί μας - κι ἀφτός ὅλους ἐλπίζω πῶς ὕστερα νὰ μᾶς ξεπεράσῃ. Ἀφτός πού εἶναι νέος, ἀφτός πού εἶναι παιδί Ναί, Πάλλη μου, ναί, Ἀργύρη μου, ναί, Παλαμᾶ μου, ἐμεῖς εἴμαστε γέροι. Ὁ Ἑρμονᾶς τῶρα τῶρα χαιρετᾷ καὶ ξανοίγει τὰ χαράματα τῆς ἀβύσσου. Καὶ γιὰ τοῦτο ἀπέραντη χαρὰ μὲ περεχύνει. Θὰ φανῇ καλῆτερός μας - κι ἄμα φταῖανεις καλῆτερό σου, τότες ἴσα ἴσα μπορείς νὰ πῆς πῶς τὸ ἔργο σου εἶναι καλόν· ἀπὸ καὶ φαίνεται ἴσια ἴσια ἡ καλοσύνη καὶ ἡ νίκη τῆς Ἰδέας, πού ὄχι μόνο ἓναν ἄνθρωπον κάνει, μὰ πού πλάθει γενιές, γιατί ποτέ τῆς δὲν περνᾷ.

90.

Τὸ «δαιμόνιο».

«Ὁ τι μὲν ὑμεῖς, ὁ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πεπόνθατε ὑπὸ τῶν ἐμῶν κατηγορῶν, οὐκ οἶδα· ἐγὼ δ' οὐν καὶ αὐτὸς ὑπ' αὐτῶν ὀλίγου ἑμαυτοῦ ἐπελαθόμην.» Τί ὠραία, τί βαθιὰ πού τὸ ψυχολόγησε ὁ Σωκράτης - ἡ ὁ Πλάτωνας! Τοὺς ἀκούς, καὶ κοντέβεις νὰ τοὺς πιστέψῃς. Ἀρχίζεις καὶ λές μὲ τὸ νοῦ σου - «Μπᾶς κ' εἶμαι ἀλήθεια φανατικός;» Καὶ πῶς νὰ μὴ βρωτῆς, ἀφοῦ βλέπεις καὶ σὲ κατηγοροῦνε κριτικοὶ πού ἀνάξιοι δὲν εἶναι, ἀφοῦ τυχαίνει νὰ σὲ κατηγορήσουνε καὶ φίλοι; Δὲ μιλῶ γιὰ τοὺς ἄλλους, γιὰ τίς Ἑσπερινὰς καὶ γιὰ τίς Ἀθῆνας. Οἱ ἀνοησίες, οἱ συκοφαντίες, οἱ βρισιές, οἱ ψευτιές τους, σοῦ δείχνουνε τέτοια καὶ τόσο ἐλλειπὴ πνευματικὴ κατάστασι, πού σὲ πιάνει ἀπελπισία γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Φοβοῦμαι μήπως καὶ δὲν μπορούσανε ποτέ τους νὰ καταλάβουνε πολιτισμό. Σκοτώνεσαι γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ σὲ φωνάζουνε προδότῃ· ζοδεῖς τὸν παρά σου καὶ γράφουνε πῶς σὲ πλερώνουνε οἱ Σλάβοι· βγάζουνε κι ἄτιμα δημοψηφίσματα νὰ τὰ ποδεῖξουνε ἀναντίλεχτα, ἐπιστημονικά, πατριωτικά, τὸ προκηρύχνεις ποῖα εἶναι ἡ γλώσσα ἡ ἐθνικὴ, πού μᾶς συνεδίνει μὲ τοὺς προγόνους· βγαίνει ἓνας καθηγητὴς, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ ἑλληνικοῦ, καὶ λές πῶς εἶσαι· Τοῦρκος (κ. τὰ Πάτριον, 29 τοῦ Γενάρη, 5 Φλεβάρη 1905. Νουμᾶ ἀρ.). Δύσκολο νὰ μὴν ἀνδιὰσχῃ κανεὶς, νὰ μὴν τὰ χτυπήσῃ, ὅλα κάτω, νὰ μὴ στοχαστῇ πῶς τὸν κόπο δὲν ἀξίζει νὰ δουλέβῃς γιὰ ἓναν τόπον ἀχάριστο καὶ στραβόν.

Μὰ τί νὰ κάμω, πού τὸ δαιμόνιο δὲ μ' ἀφίνει; «Ἐμοὶ δὲ τοῦτ' ἐστὶν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον, φωνή τις γιγνομένη.» Λοιπὸν τὰ σκουντῶ μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ποδιοῦ μου στὴν αἰώνια τὴν ἀλησμονιά τάχρεϊα τὰ βρισιματα τῆς Ἑσπερινῆς, τῆς Ἀθῆνης καὶ τοῦ καθηγητῆ τοῦ συκοφάντη, πού ἀνάγκη δὲν ἔχω κιόλας νὰ τὸ λυπηθῶ πῶς τάχα δὲ ντροπιαστήκανε ὅπως τοὺς πρέπει, στὸν κόσμον μπροστά, γιατί θὰ ντροπια-

στούνε μοναχοὶ τους. Καὶ ξέθαβρος, ἀλαφρώμενος, γυρίζω πρὸς τοὺς φίλους. Ἐλᾶτε, μὲ δυὸ λόγια, νὰ φτάσουμε πιά καὶ σ' ἓνα συμπέρασμα γιὰ τὸν περίφημον τὸ φανατισμό.

91.

Ὁ Ναός.

Φανατικός, τί σημαίνει; Ὁραία λέξι παρμένη ἀπὸ τὰ λατινικά, ἐπιθετικὸ τοῦσιαστικοῦ f a n a t i m, δηλαδὴ ναός. Ναὸ στήσαμε στὴν Ἑλλάδα. Ἴσως μάλιστα θυμάστε πῶς ἔγινε ὁ Ναός (κ. Ρ. κ. Μ., 203—205). Ἐγινε μὲ τὰ μάρμαρα τὰ παλιὰ, μὲ τίς ἄγιες τίς πέτρες, μὲ τὰρχαῖα τὰ χαλάσματα, μὲ τὴν πεσμένη τὴ δόξα. Ἦρθε ἡ σπλαχνικὴ μᾶς Ἰδέα καὶ μὲ τὰ κομμάτια τὰ ἱερὰ, ἔχτισε Ναὸ καινούριον. Μὰ δὲ σφαλοῖξε τὴν πόρτα. Στὸν ἔρημον τὸν κάμπο, στὴ μοναξιά, ὅπου κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ ζυγώσῃ, ξαναγέννησε ἡ κοσμοσώστρα τὴ ζωὴ κ' ἔτρεξε ὁ κόσμος, χαρούμενος καὶ πολὺς. Ναός, Λαός. Ὁ λαὸς μπαινοβγαίνει, καὶ μέσα στὸ Ναόν, οἱ φύλακες βασιτοῦνε, μὲ σοβαρὴ καρδιὰ καὶ μὲ πρόσωπον φαιδρό, τὰ τρισόβλια τὰ χαρτιὰ ὅπου γράφουνται τὰ περασμένα, τὰ τωρινὰ καὶ τὰ μελλούμενα. Βαστοῦνε τὴν ἱστορίαν. Βαστοῦνε τὸν Κανόνα. Εἴμαστε λοιπὸν καὶ μεῖς οἱ φανατικοὶ τοῦ Ναοῦ, οἱ φανατικοὶ τῆς Ἑλλάδας.

Μὴν ξεχνᾷτε ὅμως πῶς ὁ Ναός θέλει θυσίαν. Πρέπει στὸ Ναὸ ν' ἔρχονται καὶ τὰ παιδάκια τὰ μικρά. Πρέπει τὰ παιδάκια νὰ μιλοῦνε τὴ γλώσσα πού μιλοῦνε κ' οἱ γέροι. Πρέπει ὅλοι τὴν ἰδίαν γλώσσα νὰ μιλοῦνε, ἀπ' ὅτι ἄκρη, ἀπ' ὅτι χωριὸ τῆς Ῥωμιόσνης κι ἂν ἔρθουνε ὡς τὸ Ναὸ μας. Χωρὸ δὲν ὑπάρχει πού νὰ μὴ λατρεύω τὴ λαλιά του. Μὰ εἰδὼ μᾶς χρειάζεται κοινὴ λαλιά. Μπορεῖ κάποτε νὰ μὴ συμφωνοῦμε στὸν κανόνα τὸν κοινόν, κ' ἔτοιμος εἶμαι νὰ τὰ ξετᾶσουμε μαζὶ, μὰ κανόνα θέλει. Ἄς μ' ἀκούσουνε οἱ φίλοι, ὅπως καὶ γὼ τοὺς ἀκούω. Ἐκαμα καὶ γὼ δυὸ τρεῖς θυσίες. Τὰ πολιτικά μου τάχαπημένα, πού εἶχα κάμποσα στὸ Ταξίδι μου τοῦ 1888, τάποχαιρέτησα, ἴσως μὲ πόνο, χωρὶς ὅμως καμιά δισταξιά, στὸ Ταξίδι μου τοῦ 1905. Κι ἀφοῦ τελειώνοντας πάλι σᾶς ξανακάνω κοιθέντα γιὰ τὸ Ταξίδι, πού στάθηκε ἡ ἀφορμὴ τῆς μελέτης μᾶς ἀφτῆς, ἄς μοῦ δοθῇ τῶρα ἡ ἀδεια νὰ πῶ ἄκόμη ἓνα λόγο.

Θαῖξῶ πῶς ὅλοι μᾶς, ἀρκετὰ ἔργα ἔχουμε γραμμένα. Ἐργαζα καὶ γὼ μερικά. Τί νόημα λοιπὸν ἔχουνε οἱ φιλονικίες γιὰ τὸ ζήτημα, τί νόημα ἔχει νὰ σκορπίζουμε στὸν ἄνεμον τὰ λόγια καὶ νὰ μὴν κοιτάζουμε τὰ ἔργα; Μὲ τί δικαίωμα ἔρχονται οἱ ἀπ' ὧς καὶ μιλοῦνε γιὰ φανατισμούς, καὶ θέλουνε νὰ μᾶς μάθουνε κανόνες, καὶ συζητοῦνε ἀδιάκοπα γιὰ τὴ γλώσσα; Ὁ φανατισμός μου, ὁ κανόνας μου κ' ἡ γλώσσα μου, θέλετε νὰ σᾶς πῶ τὸ νόμα τους; Λέγονται τὸ Ταξίδι μου, ἡ Ζούλια, Νησιώτικα γεράματα, Ῥωμαῖκο θέατρο, Ῥόδα καὶ Μῆλα, Ὁσείρο τοῦ Γιαννίρη, Ζωὴ καὶ Ἀγάπη στὴ μοναξιά, κι ὅσα θὰ δῆτε ἄκόμη. Ἐργα εἶναι ἀφτά. Μοῦ φαίνονται λοιπὸν κάπως ἄτοπες οἱ φωνές καὶ θαρρῶ πῶς κάποια μετριοφροσύνη, καὶ στὸ ὕψος καὶ στὸ νοῦ, ταιριάζει σὲ πολλοὺς. ταιριάζει καὶ σὲ ὅσους ἔρχονται νὰ κρίνουνε καὶ νὰ δικάζουνε. Ποῖος τοὺς διώρισε κριτάδες κι ἀπὸ τοῦ τὸ πήρανε τέτοιο καταφρόνιον τοῦ ποιητῆ; Ἐγὼ νομίζω πῶς δὲν ἔχουνε τὸ δικαίωμα νὰ φωνάζουνε ἢ νὰ κατηγοροῦνε· τὸ δικαίωμα ἔχουνε νὰ γράφουνε τὰ ἔργα μου. Καὶ περήφανα μπορῶ σήμερον νὰ πῶ, τὰ ἔργα μᾶς ὅλων

μας έμεις που δουλεύουμε και που δημιουργούμε. "Ας κάμουμε κ' οι δασκάλοι τὰ δικά τους, αν τούς είναι δυνατό. Είδεμή, ως σφαλιζουμε τὸ στόμα, γιατί λειτουργούμε, είναι πίσσημη, άγια ώρα, και κάλλια μακριά νὰ στέκονται—ώσπου νὰ καταλάβουμε τὸ μεγαλεῖο τῆς στιγμῆς— ἀπὸ τὸν Ἑθνικὸ Ναὸ τῆς Ἰδέας.

26 τοῦ Ἀη Δημήτρη, 1905.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Ο ΑΣΩΤΟΣ

Φίλτατε

Με τὸν «Ἀσωτο» μᾶς κατάφερες ἓνα δραματάκι πού ὅποιος τὸ διαβάσει δὲ θὰ βγῇ διόλου μετνωμένος. Τέτοιες ἀλήθειες μεστωμένες, παλληκαρίσιες μόνο ἀπὸ πέννα παλληκαρία σὰν τὴ δική σου μπορούσαν νὰ βγοῦνε. Δὲν ξέρω πόσοι τὸ διαβάσανε τὸ δράμα σου ἢ πόσοι θὰ τὸ διαβάσουνε. Ἐνα μόνο ξέρω πὼς ὁ σύλλογος τοῦ Βικέλα θὰ μπορούσε νὰ ξαγνιστῇ γιὰ ὅλες τὶς ἀμαρτίες του ἂν τύπωνε καὶ σκόρπιζε στὸ Πανελλήνιο τὸ δράμα σου, ἑθνικὸ ἀληθινὸ δράμα, που πρέπει ὅλοι οἱ Ρωμιοὶ ἀπ' ὅζω νὰ τὸ μαθουνε γιὰ νὰ νοιώσουνε, ἄχ, τί θὰ πῇ πατριωτισμός καὶ πού φυτρώνει τὸ περίφημο αὐτὸ φυτὸ. Οἱ Δασκάλοι τέτοια βιβλία νὰ εἶχανε στὰ χέρια τους, ἐβλεπες μονομιᾶς πὼς ξαναζωντανεύει, πὼς θεριέει τὸ ψόφιο αὐτὸ κράτος. Μπόλιασε τὰ Ἑλληνόπουλά μας με τέτοιες ιδέες καὶ βλέπεις ὅστερα τί γενιές φτάνεις, τί ἀντόπουλα ξεπετιοῦνται, τί ἀνθὼι φυτρώνουνε μέσα ἀπὸ τὸ ὁμπιασμένο κορμὶ τῆς σημερινῆς Ρωμιόσύνης.

Τὴν ιδέα μόνο τοῦ δραματάτου σου κοιτάζω καὶ γι' αὐτὴνε μιῶ. Μὲ συνεπαίρνει θυμαρίου μυροδιά σὰ διαβάζω τὸ δράμα σου. γίγαντας ριζώνεται ὁμπρός μου ὁ Γιάννης με τὴ σεμνὴ καὶ ἀντρίκια ρητορικὴ του, πού ἀντὶ νὰ ξαπλώσῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἀρίδια του στοῦ Ζαχαράτου καταστρώνοντας σκέδια, πᾶει νὰ ποτίσῃ με τὸ τίμιο αἷμα του τὸ χῶμα τῆς Βουργαροπατημένης πατρίδας. Γιατί νοιώθει ὁ Γιάννης τί θὰ πῇ πατρίδα, ὅπως νοιώθει καὶ τί θὰ πῇ τιμὴ· οἱ ἄλλοι ξέρουνε μόνο νὰ κάνουνε μνημόσυνα, νᾶρνιούνται ὁμως τέσσερις δραχμὲς γιὰ τὸ Λαχεῖο τοῦ στόλου, καὶ νὰ κυνηγῶνε τὶς δοῦλες σὰν τὸ Φωστήρα· ἂν τούς λείψῃ καὶ τίποτις, ξερνόουνε καὶ κάμπωσες βρυσίδες γιὰ τοὺς δημοτικιστάδες· κ' ἔτσι πιά καμαρώνουνε σὰν τέλειοι πατριῶτες.

Ὅσο γιὰ τὴν τέχνη τοῦ ἔργου σου περισσότερο κάπως δέσιμο καὶ πλεξίμο τῆς ὑπόθεσης μοῦ φαίνεται πὼς θὰ γεννοῦσε σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ τὸ δραματικὸ ἐνδιαφέρον. Λάθος ἐγὼ βρίσκω πὼς ὁ Γιάννης ξαναγυρίζει στὸ πατρικὸ του σπιτί εὐτὺς ἀπὸ τὴν πρώτη πράξη μετανιωμένος. Ἔτσι σὰ νὰ τελειῶνῃ τὸ δράμα πρὶν ἀρχίσῃ καλὰ καλὰ. Ὁ μετανιωμένος μαζί με τὴν ἀναχώρησιν γιὰ τὴ Μακεδονία θὰ πηγαινάνε καλύτερα στὸ τέλος τῆς τελευταίας πράξης, ἐνῶ στὴν πρώτη πράξη θὰ παρουσιαζότανε ρήτορας, παπαρδελάς πατριώτης ὁ Γιάννης, βουτηγμένος στὴν ψευτιά σὰν τὸ Φωστήρα, κρατώντας στὰ χέρια του τὸ Βαγγέλιο πού δὲν πιστέβει.

Εἰδικὸς στὰ θεατρικὰ καὶ δραματικὰ δὲν εἰμαι, καὶ δὲ δυσκολεύουμαι νὰ παραδεχτῶ πὼς μπορεῖ καὶ νὰ γελιέμαι στίς ιδέες σου. Καλὸ κακὸ ὅμως τὸ δράμα σου βρίσκω πὼς μόνο τέτοια ἔργα μᾶς χρειάζονται σήμερα, ἔργα δροσισμένα στὴν κολυμπήθρα τῆς Ἀλήθειας, δροσιὰ καὶ ἀνάσση στὸ

δριμύ λιποῦρι πού ἀπὸ τὶς τέσσερις ἄκρες φυτᾶει ξεραίνοντας κάθε ἐλπίδα πού κάνει νὰ μπουμπουκιάσῃ στὴ μαραμμένη τρανταφυλλιά.

Υἱὸς 21 τοῦ Γεννάρη 1906

Δικός σου

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

ΑΧΩΝΕΥΤΕΣ ΨΕΥΤΙΕΣ

Φίλε μου Νουμά,

Καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ξέρεις πολὺ λίγο σκοτίζομαι γιὰ πολιτικὰ φάρσες. Μὰ εἶναι λίγος καιρὸς πού τόσο καλοσυνήθισαν στὰ ψέματα οἱ Ρωμαίικες ἐφημερίδες, πού κάθε μῖχος ἀγωνίζονται ἀγῶνα τιμῆς ποῖα νὰ προσπεράσῃ τὴν ἄλλη στὸ ρεκόρ τῆς ψευτικῆς σὲ βάρος πάντα τοῦ Λαοῦ, πού πολλές φορές παρὰ σὺρθηκε ὁ κακόμοιρος ἀπ' αὐτὲς καὶ πολὺ πικρὰ ἐπλήρωσε τέτοιες κουταμάρες.

Τὴν προπερασμένη βδομάδα ἡ «Ἀκρόπολη» θέλοντας νὰ καλοσυστήτῃ τὸν παλιὸ Νομάρχην μας κ. Παλαμᾶ (σὰν τάχα νᾶχε ἀνάγκη ἀπὸ σύστατες Ρωμαίικων ἐφημερίδων) καὶ νὰ κακοσυστήσῃ τὴ διοίκησιν τοῦ κ. Θεοτόκη, ἀκόμα δὲ νὰ ὑποβιβάσῃ τὴν ἀξία τοῦ παλιοῦ καὶ σημερινοῦ Νομάρχην μας κ. Μεταξᾶ, ἔγραψε μὲ μεγάλα, μεγάλα γράμματα στὰ Ἀσωνικά τῆς ἑνᾶ τωρὸ ψέματα. Δηλαδή, ὅτι ὁ Παλαμᾶς ἐσύστησε σχολεῖο στίς φυλακίς, ἐνῶ τέτιο σχολεῖο εἶναι χρόνια τώρα πού ὑπάρχει. Ὅτι κατέρριψε τὰ μικρόσπιτα πού ἀσκήμιζαν τὴν ἀποδοχὰ καὶ ὅτι ἔφτιασε καινούργιο σχέδιο μεγαλοπρεποῦς ταχυδρομείου, πρᾶγματα καὶ ἔργατα πού ἀποφασίστηκαὶ ἀπὸ τὴν Ἀρμενικὴ Ἐπιτροπὴ ἐδῶ καὶ δύο χρόνια, στὴν ἐποχὴ τῆς Νομαρχίας Μεταξᾶ. Τρίτο ὅτι ἔκαμε ἐκθεσὴ ὁ Παλαμᾶς «περὶ συμπυκνώσεως συγκοινωνίας μεταξὺ Βρινδησιῦ—Κέρκυρας—Πειραιῶς» πρᾶγμα πού ἐδῶ καὶ τρία χρόνια ὁ κ. Θεοτόκης ἐσκέφτηκε καὶ στὴ Βουλὴ ἐπρότεινε μὲ μιὰ σύμβαση πού δὲν ψηφίστηκε.

Καὶ τελευταῖο ἐμελέτησε ὁ κ. Παλαμᾶς ὅλα τὰ κληροδοτήματα τοῦ τόπου καὶ ἐτριγύρισε τὸ Νησί μας—δουλειὲς πού κάθε Νομάρχης μαζὶ με τὰ Ἀδερφάτα κάνει δυὸ καὶ τρεῖς φορές.

Μὰ ἡ «Ἀκρόπολη» μὴ γνωρίζοντας τί ἄλλο νὰ πῇ γιὰ τὴ μεταῖσθ τοῦ κ. Παλαμᾶ σὰν ἀπόφθεγμα ἔγραψε στὸ τέλος αὐτὴ καταντοῦν λοιπὸν νὰ εἶναι οἱ Νομάρχαι· Ἀπλούστατοι ὑπότροφοι τοῦ Δημοσίου καὶ τίποτε ἄλλο· ἐνῶ σὲ τούτῃ τὴν περίστασιν πολὺ γελάστηκε, γιατί ἡ Κυβέρνησις τοῦ Θεοτόκη ἐχτιμώντας τὴν ἀξία καὶ τὴν περιωπὴ τῆς διοικήσεως τοῦ κ. Παλαμᾶ τὸν μετᾶθεσε στὴ δεύτερη ἐμπορικὴ πόλιν τοῦ Βασιλείου καὶ πολυανθρωπότερον Νομό, πρᾶγμα πού ὁ Δεληγιάννης μιὰ φορὰ δὲν τόκαμε, ἀλλὰ ἔδωκε μὲ ἓνα διάταγμα τὰ παπούτσια σ' ἓνα τέτιον Νομάρχην, σὰν τὸν κ. Παλαμᾶ.

Ἐνας ἀληθινὸς Κορφιότης.

ΣΚΗΝΗ ΑΠ' ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ

Ἡ κουβέντα μὲ δυὸ μαθητὲς μου, ὡς δώδεκα χρονῶν ὁ καθένας, ὁ Α. ἓνα πολὺ ἐξυπνο παιδί, ἀπ' τοὺς πρώτους τῆς τάξης, ὁ Β. πολὺ μέτριος.

Ὁ Α.—Ἐγὼ δὲν μπορῶ, Κύριε, νὰ καταλάβω,

γιατί τὸ α, τὸ ε... γράφονται μὲ πολλοὺς τρόπους, οἱ, εἰ....

Ἐγώ.—Οἱ ἀρχαῖοι τὰ ἔγραψαν ἔτσι, γιατί τὰ ἐπρόφεραν ἀλλοιῶτικα τὸ καθένα. Ἐμεῖς, ἂν καὶ δὲ μᾶς χρειάζονται, δὲ θελήσαμε ν' ἀλλάξουμε τὴν ὀρθογραφία, ἔτσι, ἀπὸ σέβας.

Ὁ Α.—Δὲ θὰ ἦτανε καλλίτερον νὰ τὰ γράφαμε ὅλα μὲ ἓνα τρόπο, νὰ μὴ βαρανίζομαστε ἑμεῖς νὰ τὰ μαθαίνουμε;

Ὁ Β. (σθεναρώτερος).—Δὲ γίνεται, γιατί τότε τί ἀξία θὰ εἶχε ἡ φιλολογικὴ ἐπιστήμη;

ΔΑΣΚΑΛΟΣ

ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ ΒΑΘΜΑΔΙΑΤΙΚΟ

Ἀπὸ Πέμπτη σὲ Πέμπτη

Υπουργὸς Ἑσωτερικῶν ὁ Ν. Κυλογεροπούλος

Σκοτωμοί. Ἐπαρχίαι 18... καὶ ἀμὲν ἀμὲν!

Λαβωμοί. Ἀθήνα 10, Περαιὰς 7, Ἐπαρχίαι 17.

Κλειψίς. Ἀθήνα 2, Περαιὰς 3,

Ἀπαφωγίς. Ἀθήνα 1, Περαιὰς 1, Ἐπαρχίαι 2.

Ο ΦΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Ρολάν κτλ. Τὸ ποίημα πού μᾶς ἔστειλες δὲν εἶναι δικό σου· εἶναι ξένο καὶ πλιτὸ καὶ κατὰ λάθος, βέβαια, τὸ ὑπογράφεις.—κ. Στρ. Λάθος τῆς «Πατρίδας» νὰ γράφει πὼς ὁ «Ἀσωτος» εἶναι ἔργο τοῦ κ. Γ. Τσοκόπουλου. Ὁ διαπρεπὲς λόγιος θὰ θύλασε βέβαια πού τοῦ φορτώσανε ἓνα τέτιο πρᾶγμα στὴ ράχη του, μὰ ἑμεῖς χαρήκαμε γιατί ἂν ἡ «Πατρίδα» διδάσκει σωτῆ τὸ νομα τοῦ συγγραφέα, οὐκ ἔθελον ἀντίμερον τὸν «Ἀσωτο». —κ. Κ. Μπ. Κούλουρη. Καλὸ, μὰ κοίταξε φτιάξτε κανένα ἄλλο ἀκόμα καλύτερο.—κ. Α. Φρ. Πάλι πεζὰ ποιήματα; Δὲ φροντίζεις νὰ πᾶρσις τὴν ἀξία ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη καὶ νὰ χωρίσεις τὰ πεζὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα. Ἐνα τέτιο διαζύγιον πολὺ θὰ ὠφελήσῃ τὴ Μούσικ σου. Πίσταφέ μας.

ΜΙΑ ΔΡΑΧΜΗ

τὸ ἓνα, κ' ἓνα φρ. χρ. γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ, πουλιοῦνται τὰ γραφεῖα μας τὰκόλουθα βιβλία:

Τοῦ Ψυχάρη «Ταξίδι» (σελ. 502) καὶ «Ὀνειρο τοῦ Γιαννίρη» (σελ. 268).

Τοῦ Πάλλη «Ἡλιος καὶ φεγγάρι» (σελ. 120) τοῦ Φωτιάδου Τὸ «Γλωσσικὸ ζήτημα καὶ ἡ ἐκπαιδευτικὴ μας ἀναγέννησις» (σελ. 405).

Τοῦ Ἐφταλιώτη «Ἱστορί τῆς Ρωμιόσύνης» σελ. 320 καὶ «Μαζώχτρα, Βρουκολακας κλπ.» (σελ. 269).

Τοῦ Ἐριονα «Τῆς Ζωῆς» (σελ. 194).

Τοῦ Φιλάντα Γραμματικὴ τῆς Ρωμεικῆς γλώσσας (μέρ. Α') (σελ. 96).

Τοῦ Λόγγου «Δάφνης καὶ Χλόη» (χαρτοδεμένο) μεταφρ. Ἡλ. Βουτιερῆ (σελ. 86).

Τοῦ Εὐροπιδου «Μῆδειαν» μεταφρ. Γιάννη Περγαλιτῆ (σελ. 59).

Τοῦ Σοφοκλέους Αἴας. Μετάφρ. Ζήσιμου Σιδερῆ (σελ. 61).

Τοῦ Χ. Ἀντρεάδου «Ὁ Μῆγ' Ἀλέξανδρος» (σελ. 192).

Τοῦ Δ. Π. Ταγκόπουλου «Ζωντανὸ καὶ Πέθακμένοι» δράμα—«Ἡ Χρυσανθή» καὶ «Τάφος στὸ Γιαλὸ» δηγήματα (σελ. 78).

Ἡ ΙΛΙΑΔΑ, μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν κ. Ἀλέξ. Πάλλη (σ. 416) δρ. 2 καὶ φρ. χρ. 2 στὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ «ΜΑΤΙΑ» τοῦ Γ. Ἀβάζου δρ. 1.50